

AGRAR SOHADA XORIJIY INVESTITSİYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING MOLİYAVIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI

Tashmatova Muxtabar Alisherovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, mustaqil izlanuvchi

Bugungi kunda agrar sektor mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlash, oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash, aholi bandligini oshirish va eksport salohiyatini kengaytirishda strategik ahamiyatga ega. Shu sababli qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish, ishlab chiqarishga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish hamda yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirishda xorijiy investitsiyalardan samarali foydalanish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Xorijiy kapital nafaqat moliyaviy resurs manbai, balki zamonaviy texnologiyalar, ilg'or boshqaruv tajribasi, innovatsiyalar, yangi bozorlar va xalqaro marketing imkoniyatlarini olib kirish vositasi sifatida ham namoyon bo'ladi.

Agrar sohaga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish jarayonida investitsiyalarning hajmi bilan bir qatorda ularning iqtisodiy samaradorligi, qaytaruvchanligi va hududiy taqsimoti ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishning tabiiy-iqlim sharoitlariga bog'liqligi, suv resurslarining cheklanganligi, mahsulot narxlarining o'zgaruvchanligi va logistika xarajatlarining yuqoriligi investorlar uchun qo'shimcha risklarni yuzaga keltiradi. Shu bois xorijiy investitsiyalarni moliyalashtirishda sug'urta, imtiyozli kreditlash, kafolatlash, davlat-xususiy sheriklik va soliq rag'batlari kabi moliyaviy-iqtisodiy instrumentlardan kompleks foydalanish talab etiladi.

Mazkur sharoitda agrar sohaga yo'naltirilgan xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirishning moliyaviy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish, investitsion risklarni kamaytirish, loyihalarni moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish va investorlar uchun barqaror institutsional muhit yaratish dolzarb ilmiy-amaliy masala hisoblanadi.

Jadval ma'lumotlari 2025-yilda qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligiga xorijiy investitsiya va kreditlarni jalb qilish jarayoni yil davomida izchil o'sib borganini ko'rsatadi. Milliy statistika qo'mitasining SIAT ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yil I choragida mazkur sohaga 8 255,6 mlrd so'm xorijiy investitsiya va kreditlar jalb qilingan bo'lsa, II chorakda ushbu ko'rsatkich 16 853,0 mlrd so'm, III chorakda 28 843,5 mlrd so'm, IV chorakda esa 39 034,0 mlrd so'mni tashkil etgan. Rasmiy statistik bazada ushbu ma'lumotlar iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha asosiy kapitalga xorijiy investitsiya va kreditlarning choraklik hajmi sifatida keltirilgan. □

Yil yakuni bo'yicha jami 92 986,1 mlrd so'm xorijiy investitsiya va kreditlar o'zlashtirilgan. Choraklar tarkibida IV chorakning ulushi 42,0 foiz bilan eng yuqori bo'lgan. III chorak ulushi 31,0 foiz, II chorak 18,1 foiz, I chorak esa 8,9 foizni tashkil etgan. Demak, jami xorijiy kapitalning qariyb 73 foizi III va IV choraklarda o'zlashtirilgan. Bu holat agrar investitsiya loyihalarining yilning ikkinchi yarmida

moliyalashtirilishi va yirik loyihalarning bosqichma-bosqich amalga oshirilishi bilan izohlanishi mumkin.

I chorakdan IV chorakkacha investitsiyalar hajmi 30 778,4 mlrd soʻmga, yaʼni qariyb 4,7 barobar oshgan. II chorakda I chorakka nisbatan oʻsish 104,1 foiz, III chorakda II chorakka nisbatan 71,2 foiz, IV chorakda III chorakka nisbatan esa 35,3 foizni tashkil etgan. Bu koʻrsatkichlar xorijiy kapital oqimining yil davomida nafaqat saqlanib qolganini, balki tobora jadallashganini koʻrsatadi.

2-jadval

2025-yilda qishloq, oʻrmon va baliq xoʻjaligiga xorijiy investitsiya va kreditlarning choraklar boʻyicha taqsimlanishi¹

Davr	Xorijiy investitsiya va kreditlar, mlrd soʻm	Jami hajmdagi ulushi, %
I chorak	8 255,6	8,9
II chorak	16 853,0	18,1
III chorak	28 843,5	31,0
IV chorak	39 034,0	42,0
Jami	92 986,1	100,0

Mazkur tendensiya agrar sohada xorijiy investitsiyalarni samarali boshqarish uchun moliyaviy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish zarurligini koʻrsatadi. Jumladan, investitsiya loyihalarini yil davomida bir maromda moliyalashtirish, investorlarga kredit va kafolat mexanizmlarini taklif etish, sugʻurta instrumentlaridan foydalanish hamda davlat-xususiy sheriklik asosida yirik agroloyihalarni moliyalashtirish maqsadga muvofiq. Bunda investitsiyalarni faqat mablagʻ hajmi boʻyicha emas, balki ishlab chiqarish hajmi, eksport, yangi ish oʻrinlari, mahsuldorlik va qoʻshilgan qiymat yaratish koʻrsatkichlari asosida baholash muhim.

Shuningdek, xorijiy investitsiyalarning katta qismi yilning ikkinchi yarmiga toʻgʻri kelayotganligi moliyalashtirish jarayonlarida vaqt boʻyicha nomutanosiblik mavjudligini koʻrsatadi. Shu sababli investitsiya loyihalarini oldindan tayyorlash, loyiha ekspertizasini tezlashtirish va moliyalashtirishning bosqichma-bosqich mexanizmini joriy etish orqali kapitaldan foydalanish samaradorligini oshirish mumkin.

Umuman olganda, 2025-yilda agrar sohaga xorijiy investitsiya va kreditlarning 92,9861 trln soʻmga yetishi ushbu tarmoqning xorijiy investorlar uchun jozibadorligi ortib borayotganidan dalolat beradi. Kelgusida mazkur kapitalni suv tejovchi texnologiyalar, agroklastlar, zamonaviy issiqxonalar, mahsulotlarni chuqur qayta ishlash, soʻvutish va logistika tizimlariga yoʻnaltirish agrar sektorning eksport salohiyati va investitsiya samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, agrar sohaga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mamlakatning ishlab chiqarish va eksport salohiyatini oshirish, qishloq hududlarida yangi ish oʻrinlarini yaratish hamda qishloq xoʻjaligini texnologik jihatdan modernizatsiya qilishning muhim omillaridan biridir. Biroq investitsiyalar hajmining ortishi oʻz-oʻzidan yuqori iqtisodiy samaradorlikni kafolatlamaydi. Shu sababli xorijiy kapitalni jalb qilish bilan bir qatorda uning tarmoqlar, hududlar va investitsiya loyihalari boʻyicha samarali taqsimlanishini taʼminlash muhim hisoblanadi.

¹ <https://stat.uz/uz/> maʼlumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan.

Agrar investitsiyalarning samaradorligini oshirish uchun, avvalo, loyihalarni moliyalashtirishning aralash mexanizmlarini rivojlantirish maqsadga muvofiq. Bunda xorijiy investor mablag'lari, tijorat banklari kreditlari, davlat kafolatlari, xalqaro moliya institutlari resurslari va xususiy kapitalni yagona investitsiya mexanizmi asosida birlashtirish mumkin. Shuningdek, qishloq xo'jaligidagi tabiiy va bozor risklarini kamaytirish maqsadida investitsiya loyihalarini sug'urtalash hamda kafolatlash tizimini rivojlantirish zarur.

Bundan tashqari, xorijiy investitsiyalarni yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan yo'nalishlarga, jumladan, agroklastlar, zamonaviy issiqxonalar, suv tejovchi texnologiyalar, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlash, sovutish va logistika markazlari hamda eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish loyihalariga yo'naltirish samaradorlikni oshiradi. Investorlarga beriladigan soliq va moliyaviy imtiyozlarni esa investitsiya hajmiga emas, balki yaratilgan yangi ish o'rinlari, eksport hajmi, mahalliyashtirish darajasi va qo'shilgan qiymat ko'rsatkichlariga bog'lash maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, agrar sohaga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning moliyaviy-iqtisodiy mexanizmlarini kompleks takomillashtirish investitsiya risklarini kamaytirish, kapitaldan foydalanish samaradorligini oshirish va qishloq xo'jaligining uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlash imkonini beradi.